

1 րդ 21

ԲՍԱՄԱՎԷՊ ՀԱՆԴԻՍԱՐԱՆ

ԲՍԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ - ԳԻՏԱԿԱՆ - ԲԱՐՅԱԿԱՆ

ՌՅՀԲ-ՌՅՀԳ

ՀԱՏԱՐ

2

1923

ՅՈՒՆԻՍԻՍ

ԹԻԻ 1

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Կ՝ՈՒԶԵՆՔ ԱՊՐԻԼ,

ԱՊՐԵՑՆԵՔ...

ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԵԱՆՑ ԵՆ ԽԱՐԱՋՆԵՐՈՒ
մէջ մարեցաւ տարին...

Եւ այս նոր արեւծագին՝ միակ խոկում
մը որ մեզ երէկուրնէ ժառանգութիւն կը
մնայ՝ սա է, թէ մեր յայտնի գեա յոյս կը
մնան:

Չըսե՞ք արդեօք՝ թէ մինչեւ անյուսու-
թիւն առաջնորդութեցանք անուրի փոփոքի-
մը՝ որ դարձեալ աւերեց, կոտորեց, մո-
խրակոյտ դարձուց ու մնացածը դժոխային
հակառակորդի մը գիրկը նետեց:

Դատապարտելի անհոգութիւն է՝ եթէ
սոսկ « աւաղ » ու մը գոհանալ կարծեք,
մինչ անդին պանծալի նախնեաց օգնուա-
կան սերունդին նշխարները չորս հովերէ
կը տարուբերին...

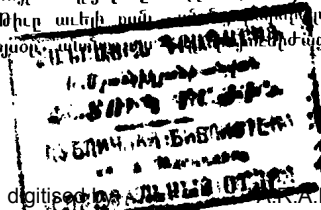
Այնքան մեր թանկագին գանձերը, մեր
մատաղատի որբերը, մեր հայրենակից գաղ-
թականներն են, որոնց թիւը աւելի քան
երբեք ստուարացած է այսօր:

պահուա իսկ անմիջական օգնութեան կը
կարօտին:

Հայեր, պէտք է գիտնանք. անոնց կեան-
քը երէկ թշնամեղին, այսօր մեր ձեռքն է:
Կ՝ուզե՞ք ապրիլ... ապրեցնենք զիրենք:
Մեր ազգային գոյութեան, մեր իսկ ա-
պագան այսօր անոնց ձեռքն է. զիրենք
անտեսել, զիրենք մոռնալ՝ անտեսել ու մոռ-
նալ է մեր գոյութիւնը, մեր հաւատքը, մեր
ազգը: Ազգութեանցութիւն է այս անտրակելի
անտարբերութիւնը:

Կ՝ուզե՞ք ապրիլ. ահա մէկ համբայ, մէկ
պայման. ապրեցնենք մեր հայրենակիցները,
մեր ազգակիցները, եւ ահա անոնցմէ իւ-
րաքանչիւր յաջորդ դարերու պիտի փո-
խանցէ մեր սրտերու ազնուականութիւնը,
վեհանմունքիւնը, մեր պերճափայլ ազգա-
սիրութիւնը, եւ օր մը՝ պիտի դառնանք մենք
նախնիքը. օրհնութեամբ
մեր յիշատակները:

1

Հապա, ապրեցինք... որ ապրինք:

Կը խաբուինք յաճախ՝ մարդասիրութիւնը օտարին՝ քան մեր մէջ փնտռելով: Հաս, յեր, նախ մենք մեզմով հետաքրքրուինք. մենք մեզի՝ ձեռք տանք:

Նոյն իսկ մօտիկ օր մը — օրհնեալ այն ժամը — ե՛նձ մեր ազգային իրաւունքներուն տէր դառնանք՝ դարձեալ մենք պիտի հա՛մարձակինք կրկնել: Մէր յոյսերը դեռ յոյս կը մնան... մինչեւ որ իրարու ձեռնտու չլլանք, մինչեւ որ չվերականգնենք զիրար:

Այո՛, կը խաբենք զմեզ՝ երբ յոյսերնիս լո՛կ օտարին վրայ կը բեւեռենք, պատճառելով անշուշտ անոր կարողութիւնը, յիշատակելով անոր բարեսրտութիւնը. իսկ մեր՝ անկարողութիւնը... մի միայն անկարողութիւնը:

Ստոյգ է՝ չքնաղ եւ հոյակապ օրինակներ չպակսեցան. հարկ է մտնաւա՛նք երախտազիտութեամբ եւ շնորհակալութեամբ զգացումներով արձանագրել « Բազմալէս » ի այս առաջին էջերուն մէջ այն մարդասիրութիւնը՝ զոր տէրութիւններէ ոմանք վերջին ամիսներուն մէջ ցոյց տուին, բնաւալով լայնօրէն իրենց դռները մեր բազմահազար որբերուն ու գտնականներուն առջեւ:

Ամուռանալի են ու պիտի մնան միշտ մեծուգի եւ մարդասէր Աւերիկայի՝ տարիներէ ի վեր կատարած որբախնամ հսկայ գործունէութեան յամառ եւ անխոնջ ջանքերը՝ ազգիս ծովածաւալ ծշուռութիւնները մեղմելու, եւ դեռ սւելին՝ վերականգնելու համար մեր վտանգուած ժողովուրդը. ուստի արժանի է ան՝ ներկայ եւ ապագայ դարերու մէջ՝ բովանդակ Հայութեանս միաբնակ հարգանքին ու երախտագիտութեան:

Պէտք է ոսկետառ դրոշմովն նաեւ Պիոս Ժ.Ա. Ս. Քահանայապետին առատաձեռնութիւնները, որ Առաքելական Գահը բարձրանալէն ի վեր իր ուշադրութեան առարկայ առա՛ւ առանց կրօնքի խտրութեան՝ արեւելքի մեր տարաբախտ եղբայրները: Նա իր գլխաւորութեան ապացոյցները տրուաւ պաշտօնական դիմումներով՝ զորս ուղղից Պետութեանց վարչիներուն, Ազգերու

Ընկերակցութեան եւ այսօրուան Լոզանի խորհրդատոյովլին: Դրամական օգնութեամբ եւս նպաստեց, ու դեռ ազգային օրածութեան մէջ կը հնչեն չարչարուած Ազգիս վերջերս նուիրած 100 հազար իտ. լիրայի արծազանգները:

Ուրիշ ապացոյց մը եւս. Նա Պոլսոյ Անարատ Բղութեան բազմաւորւին կուսանաց յատկացուց Գիտելիքատոյժիցի գեղափայլ լեզակն եզերքը պերճօրէն ցցուող իւր քահանայապետական ապարանքը, տրամադրելով միանգամայն՝ որ նոյն Փոյրերու հսկողութեան տակ՝ կարենայ անկեղծաւայել նաեւ 400 հայ որբուհիներու, « որոնք կը ներկայացնեն մինչեւ յարիւն և ի մահ տառապող ժողովուրդ մը »*. եւ այդ մատաղ սերունդը գորովայից սիրով ուղղակի իւր հայրական հոգածութեան կ'ենմարկէ ըսելով. « Ուրախ ենք որ կրնանք զանոնք ժողովել ու սեղմել մեր հայրական սրտին վրայ »*:

Սոյն հայրենի գութը հանդէպ հայ որբին՝ քիչ ժամանակ առաջ անգամ մը եւս ցուցուց: Նա 10 հազար իտ. լիրա նուիրեց իր մեծահամբաւ Նախորդին ի Պոլիս հիմնած եւ Ուստիս յանձնուած « Բենեդ. Ժ.Ե. » Հայ Որբանոցին, զոր երկու ամիս առաջ՝ օրուան « անստուգութեանց » հանդէպ՝ ստիպուեցաւ Միաբնութիւնս ամէն գնով ազատել, փոխադրելով Վինետկոյ մօտերը գտնուող Ֆիլէսոյի մեր շէնքին մէջ, մի միայն ազգանուէր անձեւու եւ ընկերութեանց բարեսրտութենէն յուսալով Հաստատութեանս ապրուստը:

Եւ անշուշտ այսօր ամէն ճշմարիտ հայ՝ այս առաջին ամսուն՝ իբրեւ լեռան մը գագաթէն աչքերը դէպի երկվեցեակ մը քողածածուկ ամիսները սնւեռած՝ այսպէս կը խորհրդամէծ. « Ո՛ր գիտէ մեզ համար ինչեք կը պահէ իր ծոցին մէջ այս նորածակ տարին »...

Ե՛նձ Ազգիս տանեակ հազարաւոր որբերը այլեւս հանգիստ ու խաղաղ շինել

* « L'Osservatore Romano » 1922. Dicembre 26-27. N.º. 803.

սկսին իրենց գեղեցիկ ապագան, եթէ այսօրուան մեր անաբեկ ու թշուառ տաւազիրները՝ դեռածին արեւուն տակ ամփոփուին այլեւս քաղցրիկ եւ ապահով բոյներու – մայրենի՝ բոյներնուն – մէջ անքակտելի սփոփանքով մը բոլորուած, ու վերջապէս գտնենք ազգովին մեր երեքս արդար ու նուիրական բաղձանքներուն իրագործումը՝ այն ատեն, այո՛, մի միայն այն ատեն իբր ոսկեղոջ փարոս մը յաւերժօրէն պիտի փայլի այս մեր արևելի պատմութեան բոլոր տարածիւրդուն մէջ զմեզ ողջունող այս ՀԱԶԱՐ ԻՆՆ, ՀԱՐԻԻՐ ՔՍԱՆ ԵՒ ԵՐԵՐ:

Ասո՛նք են այն ամենաչերմ՝ մաղմանքները՝ զորս բովանդակ Հայութեան կ'ուղղէ Միսիմարեան Յարկիս պաշտօնաթերթին ու Հայ մամուլի երիցագոյնը « ԲԱԶՄԱՎԼԻՊ »՝ իր ուժնունդներով տարւոյն այս նորածագ վաղորդայնին:

Հ. Ղ. ՏԱՅԱՅԱՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱՐԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՄԻ ՅԻՍՈՒՍԵԱՆ

(Շար. տիս Բազմ. 1922 էջ 354)

○ ○

Որպէս ունին տեսանել բարեմիտ ընթերցողը՝ բուն պատճառ եւ շարժառիթ իսկ թղթակցութեան կաթողիկոսին Հայոց Աղեքսանդրի ընդ կղեմէն Պապին Հռովմայ՝ ի լոյս գալ բացայայտ իմն կերպիւ ի կոնգակէս, թէպէտ եւ Հայր Միքայէլ Չամչեան՝ որ տեսեալն էր միայն զլատին թարգմանութիւն՝ այնր « թէպէտ եւ ոչ հարազատ իմացուածով » ի Յակոբայ Վիլլօտի տալ այնմ այլ իմն նշանակութիւն՝ հետեւելով անշուշտ բանից եւ վկայութեանց թարգմանիչ վարդապետին, որ որպէս ունիմ ցուցանել ի մօտոյ՝ ունէր յայտնի

պատճառս հակակրութեան ընդդէմ կաթողիկոսին Հայոց Աղեքսանդրի:

Որպէս ի յայտ գալ ի բանից կոնգակին, Աղեքսանդր կաթողիկոս ինչորեալ էր ի Պապէն Հռովմայ պատուիրել իւրոյ փաթեռայից կամ պատրեաց (վարդապետաց), որը ի Պարսկաստան եւ ի Հայս՝ չյուզել զծոողութիւնը՝ « հերձառածոյս եւ հերետիկոսս » կոչելով զնոսա, որով անուն Քրիստոնէութեան ծաղր եւ ծանակ լինէր ի միջի մահմեդականաց. այլ սողայն « Գիր սիրոյ եւ յարգութեան » Աղեքսանդրի մնաց ձայն բարբառոյ յանապատի կամ ի պատճառս « անհարազատ » թարգմանութեանն եւ կամ յերեսաց աննպաստ բանից եւ զըդմանց Վիլլօտի, որ որպէս ասացի՝ ի մօտոյ ճանաչէն զԱղեքսանդր:

Այն ինչ ակն ունէր Աղեքսանդր ըստանալ ի Պապէն զիր փոխադարձ « սիրոյ եւ յարգութեան », եւ անա գալ հասանէ յիշմիածին հետեւել զրութին կղեմէսի ի Հռովմայ՝ « թէ որովհետեւ օտարացեալ « զուտորդ մուծանիւ կամիս առ մայրս « գորովագութ, պարտ է քեզ զայդ դաւ « ւանութիւնդ ուղիղ դաւանութեամբ գոր « ծօք ցուցանել թէ ի պատարագն եւ թէ « այլ ինչ որ պատկանի ի բանս հաւատոյ, « ապա խոստովանութիւնդ գրեցոց եւ « կնքեցեան ամենայն էպիսկոպոսօք եւ « առաքեցեան առ մեզ, եւ տեսեալ մեր « զայնպիսի հաւատարմութիւն, ապա տամ « քեզ հրաման ի վերայ ամենայն քա « ռօգատուաց Հռովմայնոյս որը ի վի « ճակի բոյդ են՝ զի հնազանդեացին քեզ »:

Ստացեալ Աղեքսանդրի զայնպիսի իմն լակոնական եւ կծու պատասխան ի Պապէն Հռովմայ՝ հակառակ ակնկալեաց իւրոց, եւ տեսեալ թէ չկայ այլ իմն միջոց հաշտութեան, ուստի ստիպեալ բողոքէ առ արքայ Պարսից Շահ Սուլթան Հօսէյն. եւ ստացեալ զհրովարտակ ի նմանէ յամին 1711, հալածական ատնէ ի սահմանաց անտի Պարսից զբարդիչան Հռովմայ, հասուցանելով ի նմին ժամու բազում չարիս այն ամենայն Հայոց՝ որը միացեալ էին ընդ եկեղեցւոյն Հռովմայ: Խոս-

1. Լատին թարգմանութիւն կոնգակիս տպագրեցաւ ի Հռովմայ մին 1709, եւ լատինագէտ բանասէրք կարեն եթէ կամին՝ համատեղել զայն ընդ նախազապառնի: